

Spotkanie dotyczące międzynarodowego projektu badawczego poświęconego początkom i rozwojowi kartografii geologicznej w centralnej Europie Kraków, 4–5.08.2009

W dniach 4–5 sierpnia 2009 r. w Polskiej Akademii Umiejętności w Krakowie odbyło się spotkanie dotyczące uruchomienia międzynarodowego projektu badawczego poświęconego początkom i rozwojowi kartografii geologicznej w centralnej Europie, zatytułowanego: *Early geo-maps of Central Europe and the development of geological cartography at the turn of 18th and 19th century*. W spotkaniu tym wzięły udział następujące osoby: D. Oldroyd (Uniwersytet Nowej Południowej Walii, Sydney, Australia), J. Kozák (Czeska Akademia Nauk, Praga, Republika Czeska), A. Čejchanová (Czeska Służba Geologiczna, Praga, Republika Czeska), A. Grigelis (Instytut Nauk Geologicznych, Wilno, Litwa), S. Czarniecki (Polska Akademia Nauk, Kraków), Z. Wójcik (Muzeum Ziemi Polskiej Akademii Nauk, Warszawa), A. Kobos (Polska Akademia Umiejętności, Kraków) oraz W. Narębski (Polska Akademia Umiejętności, Kraków) i P. Krzywiec (Państwowy Instytut Geologiczny — Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa). Spotkanie w PAU poprzedzone zostało wizytą w Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego. Tłem dla tego wydarzenia była niewielka, ale bardzo ciekawa wystawa, opracowana i przygotowana przez S. Czarnieckiego, dotycząca początków i dziejów kartografii geologicznej ziem polskich.

W pierwszej części spotkania zorganizowano krótką sesję referatową. Rozpoczęła ją prezentacja A. Kobosa (*Outline of history of the Polish Academy of Arts and Sciences*) poświęcona historii PAU. Następnie głos zabrał D. Oldroyd, jeden z najznakomitszych badaczy historii geologii, autor wielu fundamentalnych publikacji z tej dziedziny, badacz o ogromnym międzynarodowym autorytecie.

W swojej prawie godzinnej prezentacji omówił ewolucję kartografii geologicznej, począwszy od quasi-geologicznych wczesnych map z Chin po europejskie mapy geologiczne z XVIII i XIX w. D. Oldroyd w swoim wystąpieniu zwracał szczególną uwagę na zachodzącą w trakcie kilku stuleci zmianę filozofii w opracowywaniu szkiców i map geologicznych, porównując w tym zakresie podejście azjatyckie i europejskie. Następnie wystąpił A. Grigelis, który w imieniu swoim i L.Ť. Gelumbauskaitė wygłosił referat pt. *Geology and mineralogy in the Central and Eastern Europe on the turn of the 18 c. as recorded by the earliest geological cartography*. Referat ten w istotnej części dotyczył ogromnej roli, jaką w rozwoju kartografii geologicznej odegrał Stanisław Staszic. Na zakończenie tej części spotkania głos zabrał P. Krzywiec, który przedstawił, przygotowany przez siebie i S. Wołkowicza (Państwowy Instytut Geologiczny — Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa), referat *Geological maps of the Polish territories and their surroundings till mid-XIX cent. — an overview*. W tym wystąpieniu została zaprezentowana, w syntetycznym ujęciu, historia kartografii geologicznej ziem polskich. Wykorzystano w tym celu mapy geologiczne Guettarda, Fichtela, Jiraska, Hacqueta, Townsona, von Bucha, Staszica, Schindlera, Oeynhausena, Beudanta, Beckera, Lilienbacha, Domeyki, Puscha, Dechena, Giżyckiego, Zejsznera i Murchisona.

Druga część spotkania dotyczyła międzynarodowego projektu poświęconego początkom i rozwojowi kartografii geologicznej w centralnej Europie na przełomie XVIII i

Ryc. 1. Uczestnicy spotkania w Małej Auli PAU w Krakowie, od lewej: D. Oldroyd, J. Oldroyd, L.Ť. Gelumbauskaitė, A. Grigelis, S. Czarniecki, P. Krzywiec, Z. Wójcik, A. Čejchanová i J. Kozák. Fot. W. Narębski

Ryc. 2. Robert Townson, *A New Map of Hungary particularly of its Rivers and & Natural Productions. By In. Math. Korabinsky. Petrography and Post Roads added by the Author* — ręcznie kolorowana mapa geologiczna obszaru Karpat wewnętrznych, w tym Tatr i basenu podhalańskiego, załączona do wydanej w Londynie w 1797 r. książki *Travels in Hungary with a short account of Vienna in the year 1793*. W książce tej znajduje się również obszerny opis kopalni w Wieliczce wraz z ilustracjami geologicznymi. Ze zbioru P. Krzywca

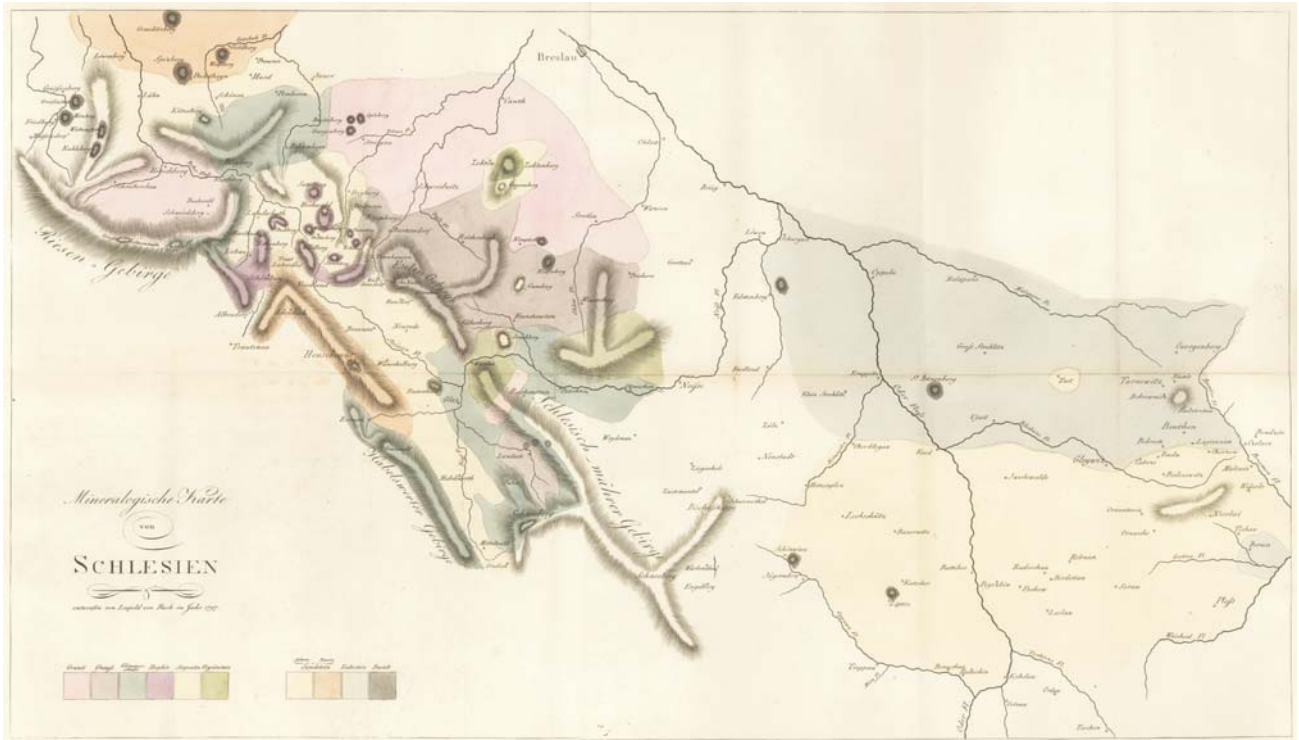
XIX w. Z inicjatywą przygotowania wniosku o realizację takiego projektu wyszedł J. Kozák. Spotkała się ona z pełnym poparciem wszystkich uczestników. W trakcie żywej dyskusji omówiono dwa ważne zagadnienia. Po pierwsze, przedyskutowano zasięg geograficzny projektu. Zespół czeski opowiadał się za obszarem stosunkowo niewielkim, obejmującym część Masywu Czeskiego, Karpat zewnętrznych i zapadliska przedkarpacciego oraz fragment Karpat wewnętrznych. W trakcie dyskusji wielu uczestników opowiedziało się za rozszerzeniem tego obszaru w taki sposób, by objąć nim pełne jednostki geologiczne. Polscy uczestnicy optowali za włączeniem do tego projektu również Zagłębia Górnośląskiego i Gór Świętokrzyskich, gdyż szczególnie ten drugi obszar może być uważany za kolebkę polskiej geologii, w tym i kartografii geologicznej. Drugim dyskutowanym problemem był górny limit czasowy powstania map, które miałyby być objęte analizą. Czescy uczestnicy proponowali rok 1820, argumentując to faktem, że po tej dacie zostały wydane setki map i szkiców geologicznych Masywu Czeskiego, co niepomiaralnie rozszerzyłoby ilość materiału koniecznego do opracowania. Takie podejście zostało jednak zakwestionowane przez innych uczestników spotkania, którzy podkreślali, że na innych obszarach centralnej Europy zasadniczy rozwój kartografii geologicznej trwał nieco dłużej, mniej więcej do połowy XIX w. Jako przykład podano pierwsze nowoczesne mapy geologiczne ziem polskich opublikowa-

ne przez Oyenhausena (1822), Beudanta (1825), Puscha (1836) czy Zejsznera (1845). W efekcie przeprowadzonej dyskusji zaproponowano, aby za datę graniczną przyjąć rok 1850, tak by analizę map geologicznych zakończyć na mapie R. Murchisona (*Russia in Europe and the Ural Mountains*, 1845), pokazującej m.in. w zasadzie całą Polskę w jej dzisiejszych granicach oraz prawie cały łuk Karpat. Mapa ta przez wielu uważana jest za jedną z najważniejszych map geologicznych opublikowanych w XIX w. i, w niejako automatyczny sposób, wyznacza koniec pierwszego etapu rozwoju kartografii geologicznej tej części Europy. Ustalono również, że dalsze prace nad przygotowaniem wniosku o realizację międzynarodowego projektu badawczego poświęconego rozwojowi kartografii geologicznej w centralnej Europie prowadzone będą pod kierunkiem zespołu czeskiego, z udziałem dodatkowych członków projektu z Austrii, Słowacji, Ukrainy i Rumunii.

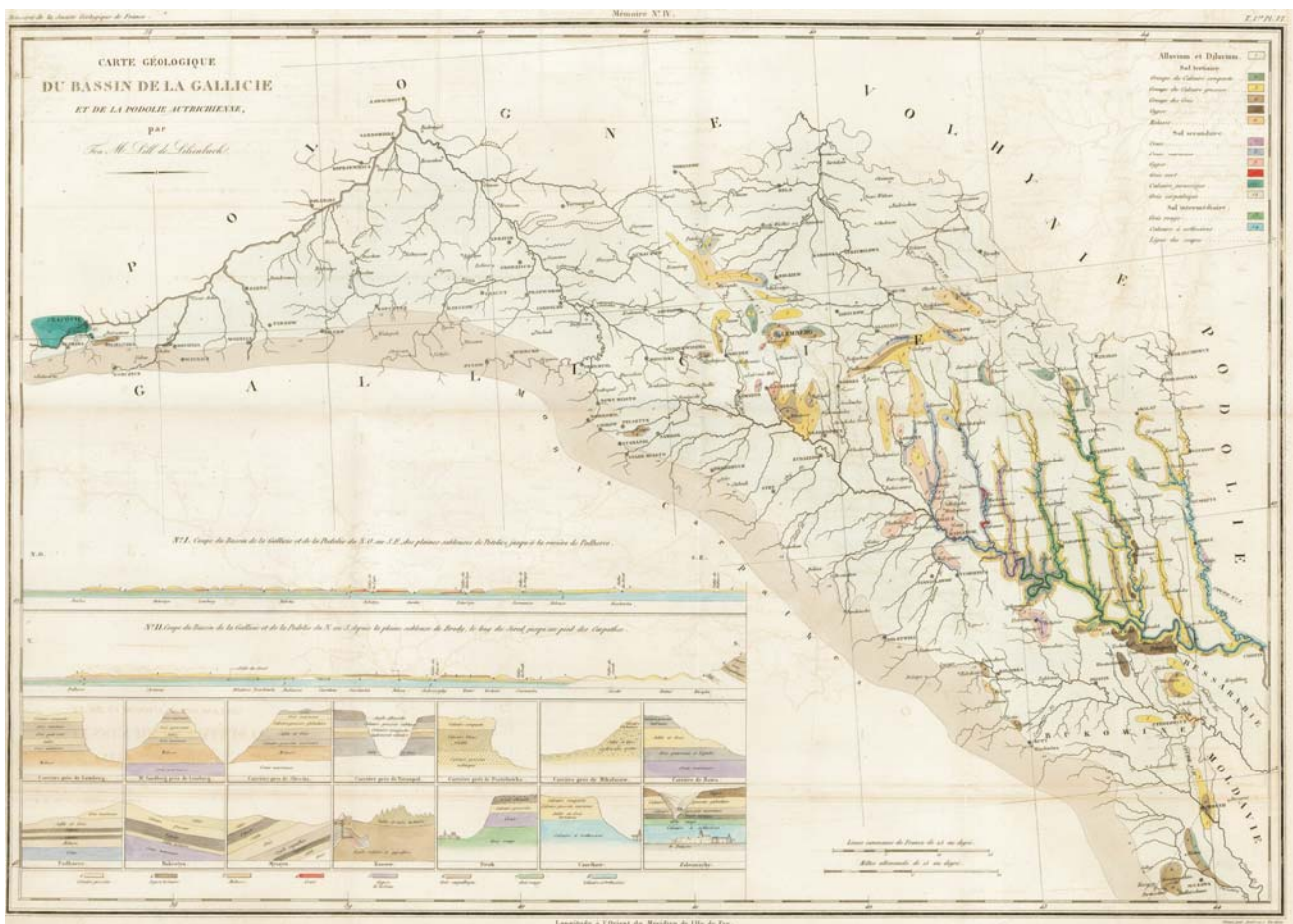
Drugiego dnia (5 sierpnia) uczestnicy spotkania wzięli udział w wycieczce do Kopalni Soli w Wieliczce, gdzie m.in. oglądano stare mapy geologiczne zgromadzone w tamtejszym muzeum. Część uczestników tego spotkania udała się następnie do Pragi, gdzie w siedzibie Czeskiej Służby Geologicznej przedyskutowano szczegółowo techniczne problemy realizacji omawianego projektu.

Wojciech Narębski & Piotr Krzywiak
Zobacz też mapy na str. 1015

**Spotkanie dotyczące międzynarodowego projektu badawczego poświęconego początkom i rozwojowi kartografii geologicznej w centralnej Europie
Kraków, 4–5.08.2009 (patrz str. 949)**

Ryc. 3. Leopold von Buch, *Mineralogische Karte von Schlesien entworfen von Leopold von Buch in Jahr 1797* — ręcznie kolorowana pierwsza mapa geologiczna Śląska załączona do wydanej w Berlinie w 1802 r. książki pod tytułem *Geognostische Beobachtungen auf Reisen durch Deutschland und Italien, angestellt von Leopold von Buch*. Ze zbioru P. Krzywca

Ryc. 4. Karl Lill von Lilienbach, 1833, *Carte géologique du bassin de la Gallicie et de la Podolie Autrichienne* — ręcznie kolorowana mapa geologiczna przedpola Karpat dołączona do pracy *Description du bassin de la Gallicie et de la Podolie*, wydanej w pracach Francuskiego Towarzystwa Geologicznego. Ze zbioru P. Krzywca